

CEREBROVASKULÁRIS BETEGSÉGEK MEGELŐZÉSE

Oláh László dr.

DEOEC,
Neurológiai Klinika,
Debrecen

A cerebrovaszkuláris betegségekre különösen igaz az a kijelentés, hogy „könnyebb megelőzni, mint meggyógyítani”. Az elsődleges megelőzés célja, hogy ne is alakuljon ki vaszkuláris eredetű megbetegedés, míg a másodlagos prevenció a cerebrovaszkuláris eseményen már átesettekben hivatott a betegség ismétlődését megelőzni. Jelen összefoglaló az elsődleges és másodlagos megelőzésben használatos nem-gyógyszeres, gyógyszeres, és műtéti, intervenciók lehetőségeit foglalja össze.

CEREBROVASKULÁRIS BETEGSÉGEK MEGELŐZÉSE

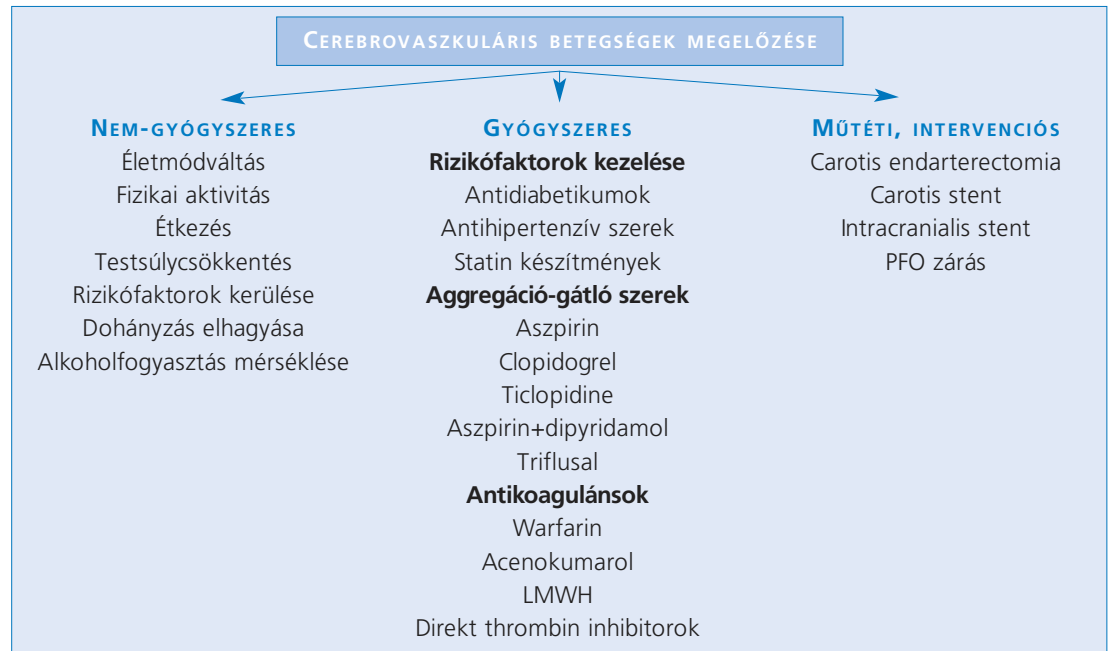
A cerebrovaszkuláris betegségekre különösen igaz az a kijelentés, hogy „könnyebb megelőzni, mint meggyógyítani”. A megelőzés két formája a primer (elsődleges) és a szekunder (másodlagos) prevenció. Az elsődleges megelőzés célja, hogy ne is alakuljon ki vaszkuláris eredetű megbetegedés, míg a másodlagos prevenció a cerebrovaszkuláris eseményen már átesettekben hivatott a betegség ismétlődését megelőzni. Jelen összefoglalóban elsősorban az iszkémiás eredetű cerebrovaszkuláris betegségek megelőzéséről lesz szó.

ELSŐDLEGES MEGELŐZÉS

Mivel a cerebrovaszkuláris betegségek megelőzésére tett erőfeszítések az egyéb vaszkuláris események megelőzését is szolgálják, az elsődleges stroke prevenció helyett helyesebb az elsődleges vaszkuláris prevenció kifejezés használata. A vaszkuláris betegségek elsődleges prevenciója magában foglalja a rizikófaktorok kialakulásának megelőzését, valamint azok kezelését.

Általánosan elfogadott, hogy 140 Hgmm szisztolés és 90 Hgmm diasztolés vérnyomásérték fölött a vérnyomást csökkenteni kell, bár konkrét vérnyomástartományra nincs

evidencia. *Diabetes mellitusban* szenvedőkben agresszívebb vérnyomáscsökkentés javasolt, esetükben a célvérnyomás 130/80 Hgmm vagy az alatti. Cukorbetegekben statinkezelés beállítása is javasolt, amely a stroke kialakulásának rizikóját kimutathatóan csökkentette. Egyéb rizikófaktorral nem bírókban azonban statinkezelés csak akkor javasolt, ha az *LDL-koleszterin* legalább 3,9 mmol/l. A *dohányzás* szerepe a cerebrovaszkuláris betegségek kialakulásának független rizikófaktor, az iszkémiás stroke kockázatát duplájára emeli, elhagyása egyértelműen ajánlott. A túlzott (60 g/nap) alkoholfogyasztás az iszkémiás stroke rizikóját 1,69-szorosára, a vérzéses stroke-t 2,18-szorosára növelte, ezzel szemben a közepes mennyiségű *alkoholfogyasztás* (12-24 g/nap) az iszkémiás, a kis mennyiségű alkohol fogyasztása (12 g/nap) pedig mind az iszkémiás, mind a vérzéses stroke kialakulásának rizikóját csökkentette. Az alkoholos italok közül a vörösbort fogyasztása bizonyult a legkedvezőbbnek. A *fizikai aktivitás* a glükóztoleranciára, testsúlyra, vérnyomásra és szérumban a koleszterinszintre kifejtett jótékony hatásán keresztül a stroke rizikót egyértelműen csökkentette. Hasonlóan kedvező hatást tapasztaltak a sok *zöldséget* és *gyümölcsöt*, valamint a havi legalább egy alkalommal *halat* fogyasztó egyénekben is. A *magas testtömegindex* (BMI 25 fölött) a diabéteszen és a hipertenzióan keresztül mindkét esetben fokozott stroke kock

1. ábra:
A cerebrovaszkuláris betegségek megelőzésének nem-gyógyszeres, gyógyszeres és műtéti, intervenciós lehetőségei

kázatot jelent, férfiakban pedig az abdominális elhízás is stroke rizikófaktornak bizonyult. A vitaminokat illetően a fokozott E-vitamin bevitel nem volt jótékony hatású, sőt, bizonyos tanulmányok fokozott halálozásról számoltak be napi legalább 400 IU E-vitamin bevitel esetén. Menopauza után alkalmazott hosszú távú hormonpótlás a stroke kockázatát emelte.

Összefoglalva, a fizikai aktivitás, a sok zöldség és gyümölcs fogyasztása, a halfogyasztás, kis mennyiségű alkohol fogyasztása a stroke kockázatára kedvezően hat. Fontos a dohányzás elhagyása, a diabétesz és hipertenzió kezelése, nem segít viszont a hormonpótlás és a fokozott E-vitamin bevitel.

A GYÓGYSZERES KEZELÉS

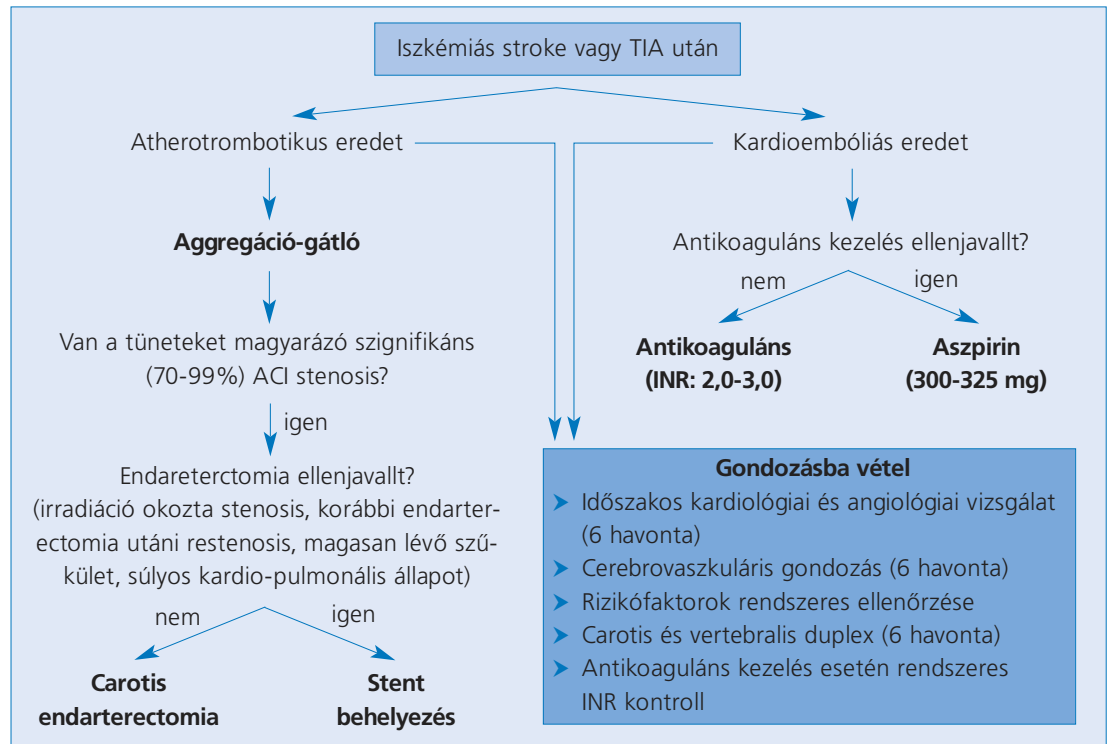
Az elsődleges megelőzésre 45 év fölötti egészséges nőknek kis dózisú *aszpirin* szedése ajánlható, s bár férfiakban a stroke rizikó ez nem csökkentette, kedvező hatása volt a miokardiális infarktus primer prevenciójára. Csak hipertóniás betegekben *aszpirin* adása nem csökkentette a stroke és az egyéb kardiovaszkuláris események kockázatát, viszont több vaszkuláris rizikófaktor jelenléte esetén már kis dózisú *aszpirin*kezelés jótékonynak bizonyult.

Aszimptomás, legalább 50%-os stenosis okozó *carotis stenosisban* vagy *carotis occlusioban* szenvedőkben, illetve *carotis* műtéten átesett betegekben kis dózisú (napi 100 mg) *aszpirin* szedése javasolt. Ha *aszpirin*allergia, intolerancia, vagy *aszpirin* inszenzitivitás, -

rezisztencia ismert, az *aszpirin* helyett *clopidogrel* adása javasolható.

Vaszkuláris rizikófaktorral nem rendelkező, 65 évnél fiatalabb, *nem-valvuláris pitvarfibrillációban* szenvedő betegeknek napi 300-325 mg *aszpirin* szedése javasolt, míg a 65-75 év közötti betegek esetében 300-325 mg *aszpirin* vagy *orális antikoaguláns* beállítása ajánlott. Az összes többi *nem-valvuláris pitvarfibrillációban* szenvedő betegben, tehát akiknek vaszkuláris rizikófaktor van, vagy legalább 75 évesek, *orális antikoaguláns* az elsőként választandó úgy, hogy az INR-érték 2,0-3,0 közötti legyen. Amennyiben *orális antikoaguláns* beállítása lenne indokolt, de egyéb okokból ez nem adható, napi 300-325 mg *aszpirin* szedése ajánlott. Itt kell felhívni a figyelmet a trombocitaaggregációt gátló (a továbbiakban aggregáció-gátló) és az antikoaguláns gyógyszerek veszélyeire, s az ellenjavallatok szigorú betartásának fontosságára. *Mechanikus műbillentyűvel rendelkező betegek* hosszú távú antikoaguláns kezelése szükséges (INR: 2,5-3,5), míg a biológiai műbillentyűvel élőkben antikoaguláns kezelés csak a műtét utáni 3 hónapban ajánlott, ezt követően kis dózisú *aszpirin*kezelés javasolt.

Súlyos carotis szűkületben szenvedő aszimptomás betegekben (NASCET-kritérium szerinti 60%-nál súlyosabb szűkület) általánosságban elmondható, hogy *aszpirin* adása ajánlott, de *carotis* műtét, illetve *stent* elvégzése nem javasolt, kivéve, ha nagy a stroke rizikója. Ennek az a magyarázata, hogy az aszimptomás *carotis*-szűkület rizikója a stroke szempontjából

2. ábra:
A cerebrovaszkuláris betegségek másodlagos megelőzésének algoritmus

relatíve kicsi, a carotis műtét ezt a rizikót évi 1%-kal csökkenti, ugyanakkor a perioperatív stroke ráta és halálozás 3% körüli. Ezek alapján akkor érdemes kivételt tenni az általános szabály alól, s carotis műtétet javasolni az aszimptomás betegnek, ha az adott centrumban 3% alatti a perioperatív komplikációs arány, a beteg várható élettartama több mint 5 év, s nagy a beteg stroke rizikója, amely elsősorban 80% fölötti carotis-szűkületben szenvedő férfiakban valósul meg. A műtét kedvező hatása nőkben kisebb, s nem előnyös azon betegekben sem, akiknek a szűkülettel szemben lévő oldalon arteria carotis interna (ACI) occlusiója van.

Vérzéses stroke megelőzésében a hipertenzió kezelése, az alkoholfogyasztás mérséklése, s antikoaguláns kezelés esetén annak megfelelő ellenőrzése a legfontosabb tényezők.

MÁSODLAGOS MEGELŐZÉS

Másodlagos megelőzés alatt a már stroke-ot vagy átmeneti agyi keringészavart (TIA) elszenvedett beteg újabb cerebrovaszkuláris betegségének megelőzését értjük. Ez magában foglalja a rizikófaktorok kerülését, kezelését, az antitrombotikus terápiát és szükség esetén a carotis stenosis megoldását. Fontos a beteg gondozásba vétele és más vaszkuláris események megelőzése céljából időszakos kardiológiai és angiológiai vizsgálat is.

Számos vizsgálat igazolta, hogy stroke és TIA akut szakának lezajlása után a *vérnyomás csökkentése* mérsékli a stroke ismétlődésének rizikóját, függetlenül attól, hogy a betegnek van-e hipertenziója. Törekedni kell a 120/80 Hgmm, illetve az ez alatti érték elérésére, kivéve azokat a betegeket, akiknél carotis occlusio, vagy egyéb hemodinamikai ok vezetett a stroke-hoz.

Az eddigi tanulmányok a diuretikumok, illetve azok ACE-inhibitorral kiegészített változatát találták kedvezőnek, lehetőség szerint ennek beállítása javasolt. Egyébként a vérnyomáscsökkentő kezelést egyénre szabotlan, az egyéb betegségek alapján kell meghatározni.

Diabéteszben szoros vércukorkontrollt javasolnak, a cél a 7% alatti HgA_{1c}-érték. A vérnyomáscsökkentésre vonatkozó ajánlás diabéteszben az átlagosnál is szigorúbb, s a vesebetegségre gyakorolt kedvező hatásának köszönhetően ACE-gátló vagy angiotenzinreceptor-blokkoló beállítását ajánlják. Bár a statinkezelés jótékony hatása cerebrovaszkuláris betegségekben nem olyan egyértelmű, mint a kardiovaszkuláris betegségekben, *emelkedett koleszterinszint*, vagy egyidejűleg meglévő koronáriabetegség esetén agresszív koleszterinszint csökkentést ajánlanak. Arterioszklerotikus eredetű cerebrovaszkuláris betegségben a lipidértékektől függetlenül javasolják statin beállítását a vaszkuláris események megelőzése céljából.

A dohányzást, a táplálkozást, a túlsúlyt, a vitaminbevitelt és a posztmenopauzális ösztrogénpótlást illetően utalok az elsődleges megelőzés témakörben elmondottakra.

GYÓGYSZERES KEZELÉS

Minden iszkémiás stroke-on, TIA-n átesett betegben antitrombotikus kezelés (aggregáció-gátló vagy antikoaguláns kezelés) ajánlott az újabb esemény megelőzésére. Általános szabályként elfogadható, hogy nem kardiembóliás eredetű cerebrovaszkuláris betegségben aggregáció-gátló szert, kardiembóliás eredetű betegségben antikoagulánst adunk.

TROMBOCITAAGGREGÁCIÓ-GÁTLÓ KEZELÉS

Nem kardiogén eredet esetén aspirin+lasan felszabaduló dipiridamol (2×/25+200/mg) kombinációja vagy clopidogrel (napi 75 mg) adása javasolt. Alternatív terápia lehet az önmagában adott aspirin (75-325 mg/nap) vagy triflusal (600 mg/nap), illetve a ticlopidin (2×250 mg). A fenti gyógyszerek megválasztását egyénileg kell meghatározni a beteg rizikófaktorai, toleranciája, és egyéb betegségei alapján.

Kivételes esetektől eltekintve (kardiális esemény, stentelés), az aspirin és clopidogrel együttes adása a nagy vérzésveszély miatt nem ajánlott. Az egyes aggregáció-gátló szereket külön elemezve elmondható, hogy az aspirin 50-1300 mg dózisban hatékonyan csökkenti az iszkémiás stroke ismétlődésének kockázatát, de a mellékhatások miatt a kisebb dózisok adása ajánlott (75-150 mg). A clopidogrel az aspirinhez képest kissé hatékonyabbnak bizonyult, amely különösen a magas rizikójú betegekben volt egyértelmű. Így korábbi stroke, perifériás érbetegség, szimptomás koronáriszűkület, diabetes mellitus esetén clopidogrel beállítása ajánlható.

A dipiridamol és aspirin kombinációja hatékonyabbnak bizonyult, mint az önmagában adott aspirin, de nem volt hatékonyabb, mint a clopidogrel. A triflusal az aspirinhez hasonló mértékben csökkenti a stroke ismétlődésének kockázatát, de kevesebb a mellékhatása.

Abban az esetben, ha aggregáció-gátló szer mellett következett be a stroke, a beteg rizikófaktorainak kezelése, a kóroki tényezők felülvizsgálata javasolt, s az aggregáció-gátló szer cseréje mérlegelendő.

ORÁLIS ANTIKOAGULÁNS KEZELÉS

Orális antikoaguláns rutinszerű alkalmazása iszkémiás stroke után nem ajánlott, mivel nem kardiális eredetű cerebrális iszkémia után nem hatékonyabb az aspirinhez képest, viszont sokkal több a vérzéses mellékhatása. Az iszkémiás cerebrovaszkuláris megbetegedések kb. 1/5-ét kitevő kardiogén eredetű embóliás stroke esetén (leggyakrabban nem-valvuláris eredetű pitvarfibrilláció) azonban orális antikoaguláns kezelés beállítása javasolt.

Cerebrovaszkuláris eseményen már átesett, *pitvarfibrilláló* betegben, kortól függetlenül, hosszú távú orális antikoaguláns kezelés alkalmazandó úgy, hogy az INR-érték 2-3 között legyen. Ez a kezelés az iszkémiás cerebrovaszkuláris események bekövetkeztét 68%-kal csökkentette. Ezzel szemben az aspirin csak 21%-os relatív rizikócsökkenést eredményezett, de ha az antikoaguláns kezelés ellenjavallt, a placebónál szignifikánsan hatékonyabb napi 300-325 mg aspirin ajánlott. Nem-valvularis pitvarfibrillációban az antikoaguláns mellé aspirint rutinszerűen nem kell adni.

Mechanikus műbillentyűvel élő betegek esetén antikoaguláns kezelés szükséges, a cél INR 2,5-3,5. Ha megfelelő antikoaguláns terápia ellenére jelentkezik cerebrális iszkémia vagy szisztémás embolizáció, az antikoaguláns mellé kis dózisú aspirin adása is ajánlott. Ha *biológiai műbillentyű* mellett jelentkezik iszkémiás stroke vagy TIA, 2,0-3,0 közötti INR-értéket biztosító antikoagulálás mérlegelendő.

Rövidebb ideig adandó az antikoaguláns szer *miokardiális infarktus okozta stroke* után, de ekkor is 3-12 hónapig tartó antikoaguláns kezelés ajánlott. Ebben az esetben az iszkémiás koronárisbetegség miatt az antikoaguláns mellé kis dózisú aspirin adása is javasolt.

Cerebrális szinusztrombózist követően szintén javasolt antikoaguláns kezelés 3-12 hónapig, kivételes esetekben akár élethosszan. *Dilatatív kardiomiopátiához* társuló cerebrális iszkémia után akár antikoaguláns (INR: 2,0-3,0), akár aggregáció-gátló kezelés alkalmazható, az ezt vizsgáló tanulmány még nem zárult le. Carotis és vertebralis dissectioiban a dissectio után 3-6 hónapig antikoaguláns vagy aggregáció-gátló kezelés ajánlott. A 3-6 hónap leteltével a kezelést aggregáció-gátlóval kell folytatni. A *nyitott foramen ovale*hoz társuló cerebrális keringészavar esetén agg-

regáció-gátló kezelés javasolt, s antikoaguláns szer adása csak akkor jön szóba, ha a beteg nagy rizikójú csoportba tartozik, így mélyvéna trombózis és/vagy trombofilia esetén. A nyitott foramen ovale zárása mérlegelendő, amennyiben megfelelő gyógyszeres kezelés ellenére is jelentkezik visszatérő stroke, amelynek hátterében egyéb ok nem mutatható ki.

CAROTIS ENDARTERECTOMIA ÉS STENT

Arteria carotis interna (ACI) és arteria vertebralis occlusio esetén műtét nem javasolt. A NASCET-kritériumok szerint meghatározott 70-99%-os szűkületet okozó, tünetes ACI stenosis esetén TIA és minor stroke után mihamarabbi (2 héten belüli) carotis endarterectomia javasolt olyan centrumban, ahol a perioperatív szövődemény 6% alatti. *Ellenoldali carotis occlusio* nem képezi az endarterectomia ellenjavallatát, bár a perioperatív kockázatot emeli. Műtét előtt fontos a beteget felvilágosítani arról, hogy a műtét nem a meglévő tünetek enyhítése, hanem az újabb tünetek megelőzése céljából történik. *Amaurosis fugax* az egyéb TIA/stroke tünetektől kissé eltérő módon értékelendő: ha a betegnek csak 1-2 rizikófaktora van, amaurosis fugax után carotis endarterectomia nem feltétlenül szükséges, maradhatunk a gyógyszeres kezelés mellett is. Ennek az a magyarázata, hogy súlyos carotis szűkülethez társuló amaurosis fugax után a stroke kialakulásának kockázata kisebb, mint egyéb tünetek esetén.

Ha a szűkület mértéke 50%-nál kisebb, műtéti megoldás nem javasolt. Rutinszerűen szintén nem ajánlunk műtétet 50-69% stenosis esetén sem, de ilyenkor a tünetektől, a beteg korától, nemétől és a plakk morfológiájától függően az endarterectomia mérlegelhető. Előnyös kimenetelre elsősorban féltekei iszkémiás stroke-ot elszenvedett, 75 év fölötti férfiakban lehet számítani, akiknél a műtét a tünetek kialakulása utáni első két hétben megtörténik. Fiatal betegekben, nőkben, amaurosis fugax, illetve TIA után a várható haszon kisebb.

A *carotis stentelése* nem javasolt rutinszerűen. Kevés, jól meghatározott indikációt leszámítva (irradiáció utáni stenosis; endarterectomia utáni restenosis; a sebész számára nem elérhető helyen lévő szűkület; súlyos kardio-pulmonális állapot) súlyos, tünetes carotis-szűkület esetén az endarterectomia az elsőként választandó módszer. Ha mégis carotis stentelésre kerül sor, az előtt és után legalább 1 hónapig kombinált aszpirin+clopidogrel kezelés javasolt.

Hemodinamikailag szignifikáns *intracranialis nagyér stenosis* esetén, ha megfelelő anti-trombotikus kezelés, statinterápia és rizikófaktor kezelés mellett is jelentkeznek tünetek, endovaszkuláris beavatkozás (stent-behelyezés) mérlegelhető, de a restenosis kockázata nagy.

Szimptomás ACI occlusioban, valamint arteria cerebri media vagy anterior stenosis esetén az *extra-intracranialis anasztomózis* a stroke megelőzésben nem bizonyult hatékonynak, így ennek rutinszerű végzése nem ajánlott.

IRODALOM

1. Hart RG, Pearce LA, Aguilar MI. Meta-analysis: anti-thrombotic therapy to prevent stroke in patients who have nonvalvular atrial fibrillation. *Ann Intern Med* 2007; 146: 857–867.
2. Sacco RL, Adams R, Albers G, et al. American Heart Association; American Stroke Association Council on Stroke; Council on Cardiovascular Radiology and Intervention; American Academy of Neurology. Guidelines for prevention of stroke in patients with ischemic stroke or transient ischemic attack. *Stroke* 2006; 37: 577–617.
3. The European Stroke Organisation (ESO) Executive Committee and the ESO Writing Committee. Guidelines for Management of Ischaemic Stroke and Transient Ischaemic Attack 2008. *Cerebrovasc Dis* 2008; 25: 457–507. (Magyar nyelven elérhető: http://www.stroke-tars.hu/upload/stroke/document/stroke_guide-line_2008_europai.pdf).